

Αστικός σχεδιασμός και Πολιτισμός

Μερικές επισημάνσεις με την αφορμή την απαρχή εκπόνησης 4 Στρατηγικών σχεδίων αστικής ανάπτυξης («Ρυθμιστικών Σχεδίων») για 4 σημαντικούς αστικούς πόλους της χώρας: Πάτρα, Λάρισα, Βόλο και Ιωάννινα

A. Η 10ετία του '80 (η μεταφορδική οικονομική κρίση, τα προβλήματα των πόλεων, νεοφιλελευθερισμός και λιτότητα, αστικές και πολιτιστικές πολιτικές σε διλήμματα, 'έξυπνες' πόλεις ανακαλύπτουν τις κινητήριες δυνάμεις του πολιτισμού για την αναγέννηση των πόλεων)

1. Οι ειδικοί της αστικής ανάπτυξης ήδη στις αρχές του '90 αναλύουν το πώς οι πόλεις τα προηγούμενα χρόνια άρχισαν να 'χρησιμοποιούν' ή να εντάσσουν μορφές πολιτιστικής πολιτικής στις πολιτικές για την ανάπτυξη των πόλεων. Συγκεκριμένα, μετά την οικονομική κρίση του '70 και την εντεινόμενη εκδήλωση της οικονομικής αναδιάρθρωσης,

α) οι μεν πόλεις γίνονται πεδίο φυσικών, κοινωνικών και οικονομικών ανακατατάξεων που έχουν σαν αποτέλεσμα από την μια πλευρά την προσπάθεια προσέλκυσης επενδύσεων (για αστικές αναπλάσεις και παρεμβάσεις) αλλά και απ' την άλλη την εμφάνιση προβλημάτων κοινωνικού αποκλεισμού και γενικά κοινωνικών εντάσεων.

β) η δε πολιτιστική πολιτική, με βάση τις δημοσιονομικές λιτότητες που ακολουθούν την κρίση του '70 και την περικοπή δαπανών προς την αυτοδιοίκηση, στρέφεται - όπως άλλωστε και άλλα πεδία πολιτικής - από τους κοινωνικούς και πολιτικούς στόχους των μεταπολεμικών 10ετιών προς όλο και περισσότερο οικονομικές προτεραιότητες.

Την εποχή αυτή, στη γλώσσα της 'επιδότησης' της πολιτιστικής πολιτικής αρχίζει να αντιπαράθεται η έννοια της 'επένδυσης' στον πολιτιστικό τομέα.

Συμπερασματικά,

- ενώ η πολιτιστική πολιτική σ' επίπεδο πόλεων στη 10ετία του '50 στόχευε στην προώθηση της τέχνης υψηλών προδιαγραφών και στη διεύρυνση της προσβασιμότητάς της
- η δε πολιτιστική πολιτική του '60 -'70 στην ενδυνάμωση της κοινότητας και των περιθωριακών στρωμάτων ώστε να αποκτήσουν δική τους πολιτισμική έκφραση
- οι πολιτιστικές πολιτικές πολλών ευρωπαϊκών πόλεων στη 10ετία του '80 προσπαθούν συνειδητά να συμβάλουν στους στόχους της αστικής πολιτικής η οποία έχει να αντιμετωπίσει τις δύο κατηγορίες προκλήσεων που προαναφέρθηκαν: δηλαδή την αύξηση της ανταγωνιστικότητας των ευρωπαϊκών πόλεων στο παγκοσμιοποιούμενο οικονομικό περιβάλλον με προσέλκυση επενδύσεων και προβολή του γοήτρου τους καθώς και στην άμβλυση των κοινωνικών εντάσεων και των απειλών που αυτές αντιπροσωπεύουν.

2. Ήδη το 1994, στο βιβλίο των M. Parkinson και F. Biankini () καταγράφονται οι ευρωπαϊκές πόλεις που κατάφεραν να χρησιμοποιήσουν δημιουργικά τον πολιτισμό μέσα σε μια συνολικότερη στρατηγική αναδιαμόρφωσης της εικόνας τους στο διεθνές στερέωμα.

Χαρακτηριστικό αναφερόμενο παράδειγμα η Φραγκφούρτη, επίδοξη διεθνής μητρόπολη με πολύ υψηλό οικονομικό κύρος - λόγω διεθνούς αεροδρομίου και χρηματιστηρίου - αλλά με πτωχό πολιτισμικό προφίλ, η οποία κατάφερε να το αναβαθμίσει και να αποσείσει χιουμοριστικά υποκοριστικά όπως *Bankfurt* ή *Krankfurt* μέσω πολιτιστικών παρεμβάσεων υψηλής πνοή. Παρεμβάσεις που έγιναν εφικτές χάρις στην σώφρονα πολιτική και την στενή συνεργασία μεταξύ του τότε Δημάρχου και του υπευθύνου του Δήμου για τον Πολιτισμό.

Ομοίως, η Βαρκελώνη, ήταν μεταξύ των πόλεων που μέσα από μια πολιτιστική πολιτική διαρκείας προσπάθησαν να προβάλουν μια εικόνα νεωτερικότητας και καινοτομίας. Έτσι, όταν χρειάστηκε να σχεδιάσει για τους Ολυμπιακούς αγώνες, η χρήση του *urban design* και καινοτόμες πολεοδομικές παρεμβάσεις όπως η δημιουργία των 160 νέων πλατειών ήταν φυσικό επακόλουθο μιας ολόκληρης διεργασίας και ήρθαν να υπογραμμίσουν συμβολικά την αστική αναγέννηση.

Απ την άλλη πλευρά, η Γλασκώβη, που μαζί με πόλεις όπως το *Bilbao* και *Sheffield*, βρέθηκε στη δίνη της μεταβιομηχανικής παρακμής, επεχείρησε μέσα από σειρά πολιτιστικών παρεμβάσεων να δράσει καταλυτικά στην οικονομική της αναγέννηση και στην διεκδίκηση νέας θέσης στον διεθνή καταμερισμό εργασίας. Οι προσπάθειες αυτές κορυφώθηκαν με την επιτυχημένη διεκδίκηση και στη συνέχεια υλοποίηση του προγράμματος ΠΠΕ για το 1990, που παρά τις ποικίλες επιφυλάξεις ως προς τα αποτελέσματα, κατάφερε να προβάλει μια άλλη εικόνα για την πόλη και τους πολιτιστικούς θεσμούς της στο εθνικό και διεθνές στερέωμα.

3. Η σύλληψη και υλοποίηση μιας 'στρατηγικής' πολιτισμικής πολιτικής διασυνδεδεμένης με την οικονομική ανάπτυξη συγκεκριμένων πόλεων έδειξε ότι εκπορεύεται από δυναμικές δομές τοπικής διακυβέρνησης ευρείας εμβέλειας. Βέβαια, στην περίπτωση μητροπόλεων διεθνούς εμβέλειας, τον κινητήριο ρόλο μπορεί να παίξει και εθνικού επιπέδου διακυβέρνηση, όπως μαρτυρούν οι μεγάλες πολιτιστικές παρεμβάσεις στο Παρίσι της εποχής του Mitterrand. Ως χαρακτηριστική περίπτωση αντίθετη αυτής του Παρισιού αναφέρεται, στην ίδια μελέτη, η πόλη του Λονδίνου: η έλλειψη ανάλογης πολιτικής ατζέντας από την νεοφιλελεύθερη εθνική διακυβέρνηση (περίοδος Θάτσερ) και η διάλυση του GLC ως στρατηγικού φορέα τοπικής διακυβέρνησης στέρησε την εποχή αυτή από το Λονδίνο την δυνατότητα προώθησης της εικόνας του στις παγκόσμιες μητρόπολεις πολιτιστικής και οικονομικής καινοτομίας.

B. Μετά το '90: Η πολιτική γεωγραφία της Ευρώπης αλλάζει. Urban Agenda και Περιβάλλον στην ΕΕ (Γλασκώβη και Βαρκελώνη δείχνουν το δρόμο, η ΕΕ αναλαμβάνει δράση για τις πόλεις, πιλοτικά προγράμματα / ανταλλαγές, μάχη

για τις 'ολοκληρωμένες' παρεμβάσεις, παράλληλα οι ΠΠΕ τη δική τους διαδρομή: το πανόραμα της μελέτης Palmer και μεμονωμένες κριτικές)

4. Στη στροφή της 10ετίας, Γλασκώβη και Βαρκελώνη συμβολίζουν τη συνειδητοποίηση ότι όσο πιο οργανικά και ευρηματικά ο πολιτιστικός τομέας συνδυάζεται με στρατηγικές αστικής ανάπτυξης τόσο περισσότερο συμβάλει στους στόχους της τελευταίας.

Ετσι στη 10ετία του '90, η πολιτιστική πολιτική γίνεται παραδεκτή σαν μια σημαντική παράμετρος της αστικής αναγέννησης, αποδεσμευόμενη από τις όποιες 'οικονομίστικες' προκαταλήψεις του '80, και ενσωματώνει πλέον σταθερά στόχους βελτίωσης ποιότητας ζωής, ανάπτυξης κοινοτικού πνεύματος, αύξησης της κοινωνικής συνοχής,

5. Είναι η περίοδος που οι πόλεις, λόγω των έντονων προβλημάτων τους αλλά και της σημασίας τους για την οικονομική ανάπτυξη, τις φέρνει βαθμιαία σε πρώτο πλάνο στο επίπεδο της πολιτικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Είναι η εποχή που η Επιτροπή, στα πλαίσια διαμόρφωσης μιας κοινής αντίληψης για την νέα χωροταξία της Ευρώπης, αρχίζει να εστιάζει και να διαμορφώνει μια ατζέντα συναντίληψης και κατευθύνσεων πολιτικής για τις πόλεις. (Urban Agenda, Green book – Livable cities κλπ).

Ετσι, η Γεν. Δ/ση 16, αρμόδια για την πολιτική συνοχής, διαμορφώνει δέσμη καινοτόμων προγραμμάτων για τις Πόλεις, καθώς επίσης και για την διασύνδεση Πολιτισμού και αστικής (ή τοπικής) ανάπτυξης (Πειραματικά προγράμματα του άρθρου 10 του ΕΤΠΑ).

Επίσης, μέσα από την ΓΔ 12 για την Έρευνα, προωθούνται προγράμματα που προσπαθούν να κεντρίσουν τη διατύπωση καινοτόμων ιδεών για την ανάλυση, κατανόηση και αντιμετώπιση των προβλημάτων των πόλεων (ACTVILLE)

6. Το 1994, στα πλαίσια του 5^{ου} διεθνούς Σεμιναρίου «Πολιτισμός, ο θεμέλιος λίθος της Ευρώπης 2002» που ο Δρ Η. Fischer οργάνωσε στην Αθήνα για λογαριασμό της Φλαμανδικής κοινότητας του Βελγίου, η στιγμή ήταν κατάλληλη για την διαμόρφωση θεματικής ενότητας με τίτλο «Urban Planning and Culture». Οι διακεκριμένοι προσκεκλημένοι του εργαστηρίου, που παραβρέθηκαν όλοι σηματοδοτώντας έτσι την επικαιρότητα του προβληματισμού αυτού, περιλάμβαναν εξέχουσες προσωπικότητες κυρίως του πανεπ/κού χώρου από τον χώρο της αστικής / περιφερειακής ανάπτυξης. Μεταξύ αυτών και ο M Parkinson, ο οποίος είχε καθοριστική συμβολή στη διαμόρφωση του προγράμματος URBAN που μόλις είχε αναγγείλει η Commission.

Ο M. Parkinson μίλησε επί τη βάσει των συμπερασμάτων της μελέτης που προαναφέρθηκε () έδωσε την επιτομή του πού βρίσκονταν οι ευρωπαϊκές πόλεις στις αρχές του '90 και αντιπαρέβαλε εύστοχα τα διλήμματα της αστικής πολιτικής με τα διλήμματα της πολιτιστικής πολιτικής.

Συγκεκριμένα οι πόλεις είχαν να διαλέξουν μεταξύ :

- προώθησης της οικονομικής ανάπτυξης και ανταγωνιστικότητας, ή
- φροντίδας για την άμβλυνση των κοινωνικών προβλημάτων του αποκλεισμού

Αντίστοιχα, η πολιτιστική πολιτική ανέκαθεν είχε το δίλημμα μεταξύ

-να υποστηρίξει μεγάλες εμβληματικές παρεμβάσεις συνήθως στα κέντρα πόλης, απευθυνόμενες στις αστικές ελίτ, ή

-να προωθήσει αποκεντρωμένες πολιτιστικές δράσεις με στόχο την καλύτερη ενσωμάτωση χαμηλοεισοδηματικών, περιθωριοποιημένων κοινωνικών στρωμάτων.

Για την επίλυση και υπέρβαση των διλημάτων αυτών – ανεξάρτητα από την αντιμετώπισή τους σε τοπικό επίπεδο - ο καθηγητής Parkinson θεώρησε απαραίτητη την ανάληψη ευθύνης από την ΕΕ, εφόσον και η ανταγωνιστικότητα των πόλεων είναι προς όφελος μιας ανταγωνιστικής Ευρώπης, ενώ η παραμέληση του κοινωνικού αποκλεισμού θα απειλούσε το ευρωπαϊκό οικοδόμημα.

Ιδιαίτερα δε επειδή είναι εύκολο οι τοπικές αλλά και εθνικές κυβερνήσεις να πέφτουν στον πειρασμό της μονόπλευρης επιδίωξης της οικονομικής επιτυχίας εις βάρος δράσεων κοινωνικού και πολιτισμικού χαρακτήρα λαϊκής απήχησης, η ΕΕ θα έπρεπε ακριβώς να στοχεύει στην εξισορρόπηση αυτού του ελλείμματος.

Στις σημαντικές προτάσεις του περιλαμβάνονταν:

- μια πιο ολοκληρωμένη αστική πολιτική από την ΕΕ όπου ο πολιτισμός θα παίζει ένα σημαντικό ρόλο
- συγκριτική έρευνα για το πώς διάφορες πόλεις και χώρες χρησιμοποιούν την πολιτιστική πολιτική
- προώθηση της δικτύωσης μεταξύ των ευρωπαϊκών πολιτικών/στελεχών του πολιτιστικού τομέα
- ίδρυση Ταμείου για την Πολιτιστική Συνεργασία των Πόλεων

Σημειώνεται ότι η ΕΕ (επι εποχής εμνευσμένης ηγεσίας της Επιτροπής από τον Delors) πιστωνόταν, ακόμη και από μη ένθερμους φίλους της, για το γεγονός ότι στις πρωτοβουλίες της για τις πόλεις ήταν πολύ πιο σώφρων από πολλούς εθνικούς φορείς και ότι οι σχετικές δράσεις της έτειναν συστηματικά να ξεπερνούν μια απλή οικονομική λογική, επιδιώκοντας να ενσωματώσουν κριτήρια δημοκρατικότητας, πολιτισμικά κριτήρια και στόχους κοινωνικής συνοχής (Δελλαδέτσιμας, Π.)

Γ. Ο θεσμός των ΠΠΕ

7. Την ίδια περίοδο, ο θεσμός των ΠΠΕ κάνει την δική του διαδρομή : πώς η παραπάνω τάσεις και εξελίξεις αντανakλώνται στην πορεία του θεσμού;

Ο θεσμός ξεκινάει το 1985 με πρωτοβουλία μιας χαρισματικής πολιτικού εθνικού επιπέδου αλλά παγκόσμιας ακτινοβολίας, της Μελίνας, με στόχο, όπως σκιαγραφείται χαρακτηριστικά από τον Σπ. Μερκούρη - διαχρονικό κοινωνικό του όλου εγχειρήματος - όχι μόνο να προβάλλει την Αθήνα και τον πολιτισμό σαν την 'εθνική βιομηχανία' της χώρας όπως επρέσβευε, αλλά (το σημαντικότερο) να επισύρει των προσοχή των ευρωπαϊκών πολιτικών στον παραμελημένο μέχρι τότε - σε επίπεδο ΕΕ – πολιτισμό ως απαραίτητο συστατικό στη διαδικασία της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης.

Τούτο αποτελεί μια σημαντική υπενθύμιση, δεδομένου ότι στη συνέχεια η ευρωπαϊκή διάσταση και η προώθηση της ευρωπαϊκής ιδέας και ταυτότητας φαίνεται ότι δεν αποτελεί στόχο υψηλής προτεραιότητας στα προγράμματα των εκάστοτε ΠΠΕ, τα οποία μοιάζουν να κυριαρχούνται από το μέλημα της προβολής της πόλης και στην τόνωση της διεθνούς εικόνας της.

Στην πολύ ενδιαφέρουσα **Εκθεση του R. Palmer** (2004) παρουσιάζεται όλο το πανόραμα των προσπαθειών των πόλεων που ανέλαβαν τον ρόλο της ΠΠΕ στο διάστημα αυτό και ιδιαίτερα στο διάστημα 1995-2004.

Η ανάλυση των προγραμμάτων των ΠΠΕ γίνεται ως προς πληθώρα παραμέτρων που αφορούν :

- το περιεχόμενο (σκοποί - στόχοι, πολιτιστικό σκέλος του προγράμματος , τεχνικό σκέλος του προγράμματος, ευρωπαϊκή διάσταση)
- τα αποτελέσματα και τις επιπτώσεις (τις άμεσες όπως οικονομικές, κοινωνικές και τις μακροπρόθεσμες)
- την επιχειρησιακή διάσταση (οργανωτική δομή - φορέας, επικοινωνία, αξιολόγηση - παρακολούθηση)

8. Τα κυριότερα, για τις ανάγκες της εισήγησης, συμπεράσματα – επισημάνσεις ως προς τις επιμέρους παραμέτρους, ήταν (συμπυκνωμένα με ευθύνη της εισηγήτριας) τα εξής :

- Ως προς τους **στόχους** των ΠΠΕ :
 - ο συχνότερα αναφερόμενος στόχος για το πρόγραμμα της ΠΠΕ, ήταν « να προάγει τη διεθνή εικόνα της πόλης».
 - Κύριες επισημάνσεις είναι
 - η αποφυγή των πολλών στόχων που δημιουργούν σύγχυση,
 - η αποφυγή ομοίως της ρητορείας περί τους στόχους που μετά δεν υλοποιούνται,
 - η ανάγκη εκτεταμένων διαβουλεύσεων ώστε να προκύπτουν καθαροί και συμφωνημένοι στόχοι και να μπορούν να οικοδομηθούν εταιρικές συνεργασίες για την υλοποίησή τους, πράγμα που συμβάλει στην αποδοχή και πρόσληψη του προγράμματος και ως εκ τούτου στην μεγαλύτερη διάρκεια των επιπτώσεών του.
- Ως προς το **πολιτιστικό πρόγραμμα** της ΠΠΕ :
 - Τα διλήμματα που αντιμετώπισαν απεικονίζουν αυτά που ταλαιπωρούν τόσο τη γενικότερη πολιτιστική πολιτική όσο και την πολιτική αστικής αναγέννησης : πολιτιστικά γεγονότα υψηλού κύρους ή τοπικές πρωτοβουλίες, εμπλοκή μεγάλων πολιτιστικών ιδρυμάτων ή ανεξάρτητων ομάδων και καλλιτεχνικών , γενικά το δίλημμα μεταξύ Πολιτισμού και πολιτισμού (βλέπε Paravis)
 - Δεν υπάρχει 'συνταγή' για το καλό πολιτιστικό πρόγραμμα: πάντως πρέπει να είναι απλό, με εσωτερική συνοχή και αντιληπτό
 - Άλλες ΠΠΕ το είδαν ως άθροισμα εκδηλώσεων και άλλες ως διαδικασία
 - το πιο συχνό θέμα ήταν 'η πόλη'
- Ως προς το **τεχνικό πρόγραμμα**:
 - Κατ'αναλογία με το πολιτιστικό, το δίλημμα στη βελτίωση των υποδομών ήταν κέντρο – περιφέρεια, αν και εδώ οι ΠΠΕ άφησαν μια πολύ θετική κληρονομιά, αφού ήδη από την πρώτη, την Αθήνα, επιχειρήθηκε τολμηρά η αποκέντρωση των υλικών παρεμβάσεων, πράγμα που στην προκειμένη περίπτωση έδωσε το υπόβαθρο για την πολιτιστική πολιτική σε επίπεδο δήμων.
 - Το τεχνικό πρόγραμμα δεν ήταν συνήθως το επίκεντρο της προσπάθειας των ΠΠΕ αλλά αποτέλεσε απαραίτητο μέσο επίτευξης των βασικών στόχων. Μεγαλύτερο ήταν το βάρος των πολιτιστικών

υποδομών στον πρώτο κύκλο των ΠΠΕ (πχ Αθήνα) ή λόγω ειδικών αναγκών των εκάστοτε πόλεων (Θεσ/νίκη, Βαϊμάρη)

- Λόγω της υλικής του υπόστασης, αποτέλεσε - και εκεί όπου υπήρξε κριτική ως προς την αρτιότητα και τις επιλογές του - ένα αδιαμφισβήτητο κεκτημένο για την πόλη μετά το πέρας του ΠΠΕ, σε αντιδιαστολή με τα άυλα αποτελέσματα που χάνουν εύκολα την ορατότητά τους.

- Σε ότι αφορά τις αρχές των υλικών παρεμβάσεων: τόσο για αυτές της αρχιτεκτονικής κλίμακας (νέα κτίρια, ανασυλώσεις παλιών) όσο και αυτές πολεοδομικής κλίμακας από άποψη σχεδιασμού συνήθως αντιρρήσεις / κριτικές : η λεπτομερής κριτική ανήκει στους ειδικούς της αρχιτεκτονικής και πολεοδομίας. Γενικά (Palmer, Paparis) αναγνωρίζεται ότι οι ΠΠΕ συνεισέφεραν ουσιαστικά και ευρηματικά στην φυσική αναβάθμιση των πόλεων.

Για την χώρα μας, αν εξαιρέσει κανείς την Αθήνα που οι υποδομές είναι πλέον κεκτημένο της πόλης, για την περίπτωση της Θεσ/νίκης που απετόλμησε ένα βαρύτατο τεχνικό πρόγραμμα, είναι φυσικό να έχουν ασκηθεί πολλές κριτικές τόσο για το μέγεθός του όσο και για τον αρχιτεκτονικό σχεδιασμό των ανασυλώσεων καθώς επίσης και τις πολεοδομικές αρχές ως προς τις χρήσεις της ανάπλασης.

- Σχέση με τον πολεοδομικό σχεδιασμό :

- οικονομικές επιπτώσεις
- κοινωνικές επιπτώσεις
- μακροπρόθεσμες επιπτώσεις, βιωσιμότητα επιδράσεων
- διακυβέρνηση: οργανωτική δομή - φορέας

9. Ποιοι ήταν οι παράγοντες – **κλειδιά για την επιτυχία** του εγχειρήματος στις διάφορες πόλεις (που προκύπτουν απ την συχνότητα εμφάνισής τους στις απαντήσεις των πρωτεργατών των επιμέρους ΠΠΕ που απάντησαν στην έρευνα), όπως χαρακτηριστικά συμπυκνώνονται στη μελέτη:

- Να ξεκινάς (στη διαμόρφωση του προγράμματος) με ότι είναι σημαντικό για την πόλη
- Να αναπτύσσεις και υλοποιείς τις δράσεις **με** και όχι **για** τους πολίτες, αν ενεργοποιήσεις και προσελκύσεις τους πολίτες θα έλθουν και οι τουρίστες
- Ευρεία ανάπτυξη συνεργασιών με τοπικούς εταίρους
- Το ΠΠΕ θα πρέπει να ενσωματώνεται σε μακροπρόθεσμο προγραμματισμό, ει δυνατόν παράλληλα ή εναρμονιζόμενο με τον πολεοδομικό σχεδιασμό
- Το καλλιτεχνικό και πολιτιστικό πρόγραμμα είναι η βάση και η καρδιά του ΠΠΕ: η καλλιτεχνική αυτονομία απαραίτητη
- Κάνε κάτι δημιουργικό, κάτι καινούργιο. Όχι απομιμήσεις.
Το ΠΠΕ είναι όχημα για αλλαγές: χρειάζεται τόλμη στο όραμα και στα θέματα
- Αποτελεσματικότητα, ηγετικές ικανότητες, διεθνής εμπειρία και αφοσίωση στον πολιτισμό του συντονιστή/διευθυντή

- Επιχειρησιακή ομάδα με επαγγελματική επάρκεια αλλά και φιλοδοξία και δημιουργικότητα : η καλή οργάνωση είναι προτιμώτερη από μεγάλο προϋπολογισμό

Δ. Η κατάσταση σήμερα : Η ευρύτερη αναγνώριση του πολιτιστικού τομέα σαν καταλύτη για περιβάλλον δημιουργικότητας και καινοτομίας, τοπική ανάπτυξη και Πολιτιστικός σχεδιασμός.

Στα πολύ πρόσφατα προγραμματικά κείμενα της Χωρικής Ανάπτυξης η αναγνώριση της σημασίας του πολιτισμού είναι πολύ σαφής.

Ετσι, στην πρόσφατη (2006) 3^η Συνθετική Έκθεση του Ευρωπαϊκού Παρατηρητηρίου Χωροταξίας (ESPON) διατυπώνεται σαφώς ότι

Οι συνθήκες για την τοπική / περιφερειακή ανάπτυξη έχουν αλλάξει, έτσι ώστε η σχετική πολιτική δεν μπορεί να στηρίζεται πλέον στην παροχή 'σκληρών' υποδομών, αλλά στη δημιουργία περιβάλλοντος καινοτομίας μέσω 'αυλών' υποδομών στους ανθρώπινους, περιβαλλοντικούς και πολιτιστικούς πόρους μιας περιοχής, πράγμα που θα καταστήσει την τελευταία ικανή να υλοποιήσει τις δυνατότητές της.

Σήμερα κινητήριες δυνάμεις της ανταγωνιστικότητας και της βιώσιμης ανάπτυξης θεωρούνται η ποιότητα ζωής, το φυσικό περιβάλλον, η κοινωνική αλληλεγγύη και ένταξη, οι πολιτιστικές δραστηριότητες και υπηρεσίες και η ευρεία συμμετοχή σ'αυτές ιδίως για ευαίσθητες κοινωνικές ομάδες, η προστασία και ευρηματική ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς, η δημιουργία **'πολιτιστικών συμπλεγμάτων'** (clusters). Η μελέτη προτείνει τη σκοπιμότητα να αναπτυσσόσονται τέτοια συμπλέγματα δημιουργικών δραστηριοτήτων γύρω από πόρους πολιτιστικής κληρονομιάς και όχι μόνο. Αναφέρεται σχετικά η περίπτωση του Αμστερνταμ όπου τέτοια συμπλέγματα αποτέλεσαν τη ραχοκοκαλιά της ανάπτυξης 'δημιουργικών' επιχειρήσεων που αύξησαν την απασχόληση και μάλιστα για ομάδες υποκείμενες σε κοινωνικό αποκλεισμό.

Τονίζεται επίσης η σημασία του φυσικού σχεδιασμού γενικά για τη βιώσιμων και ανταγωνιστικών τοπικών κοινοτήτων και ειδικότερα για την διάσωση των πολιτιστικών πόρων και της πολιτιστικής κληρονομιάς που αλλιώς κινδυνεύει να απωλεσθεί.

Ακόμη θεωρείται στα στοιχεία της 'έξυπνης δημόσιας διοίκησης' η όσο το δυνατόν ευρύτερη κοινωνική συμμετοχή και οι εταιρικές σχέσεις οι οποίες να περιλαμβάνουν και άλλους πλην των βασικών δημοσίων εταίρων. Εδώ θεωρείται κλειδί η συνεισφορά του πολιτισμού ο οποίος εμφανίζεται ότι μπορεί να ενεργοποιεί τις τοπικές κοινωνίες.

Τέλος, αυτή καθαυτή η 'έξυπνη' τοπική διακυβέρνηση θεωρείται σαν ένα από τα συγκριτικά πλεονεκτήματα μιας πόλης ή περιοχής, σαν ένας μεταξύ των 'αυλών' παραγόντων που αποτελούν τα κλειδιά για την ανάπτυξη και τη δημιουργία απασχόλησης.

Η αλλαγή στους κινητήριους παράγοντες της ανάπτυξης σε τέτοιο βαθμό ώστε η **διακυβέρνηση**, αντί να είναι το υποκείμενο της πολιτικής να γίνεται το 'αντικείμενο' και αναγκαία παράμετρος της δεν πρέπει να εκπλήσσει αν σκεφτεί κανείς τις μεταλλαγές στην κοινωνία και στην οικονομία, οι οποίες οδηγούν σε τελείως νέα πρότυπα ολοκληρως παραγωγικούς τομείς, όπως πχ τον τουρισμό:

Σε ένα εξαιρετικά ενδιαφέρον άρθρο της έκδοσης του Παν/μίου Θεσσαλίας (2003) για τη σχέση Πολιτισμού και Περιφερειακής ανάπτυξης στην Ευρώπη, οι Π. Σκάγιαννης και Γ. Σταμπουλής περιγράφουν με διεισδυτικό τρόπο το περιεχόμενο του αποκαλούμενου 'νέου τουρισμού', στον οποίο το προσφερόμενο προϊόν δεν είναι οι κλασσικές υπηρεσίες διανυκτέρευσης, εστίασης κλπ αλλά το βίωμα μιας ολοκληρωμένης 'εμπειρίας'. Στο νέο αυτό πρότυπο, το θέμα της τουριστικής επιχείρησης καταλαμβάνει η ίδια η περιοχή που αποτελεί τον τουριστικό προορισμό.

Για να πραγματοποιηθεί / βιωθεί η εμπειρία απαιτείται η δημιουργία ενός 'μύθου', μιας 'αφήγησης' για τον τόπο. Κάτι που δεν είναι υλική παραγωγή και μάλιστα ατομική, αλλά μια συλλογική διαδικασία στηριγμένη στη γνώση και στη μαθησιακή αλληλεπίδραση. Οι συμμετέχοντες είναι πολλοί, και τουριστικοί παράγοντες (οι 'ενδιάμεσοι') και οι τοπικοί φορείς και αρχές και πιθανά άλλες συλλογικότητες (επαγγελματικές, θρησκευτικές κλπ)

Γίνεται φανερός ο κομβικός ρόλος του πολιτισμού στην στήριξη ενός τουριστικού πρότυπου που επικεντρώνεται σε ένα τόσο άυλο παράγοντα όπως το βίωμα μιας εμπειρίας.

Γίνονται επίσης φανερές από τα παραπάνω, οι πιέσεις και οι προκλήσεις που ασκούνται από τις νέου τύπου δραστηριότητες, στηριγμένες στη γνώση και βοηθούμενες από τις νέες τεχνολογίες, σε επίπεδο διακυβέρνησης.

(ESPON / URBACT, Palmer συμπεράσματα, Lia Ghilardi – Culturally minded planning, η ανάγκη έξυπνης διακυβέρνησης, η ανάγκη διαπαιδαγώγησης πολιτικών και πολεοδόμων / ειδικών της ανάπτυξης)

πανηγυρική.

Αναγνώριση ωστόσο που ξεπερνάει την παλιά θεματική της πολιτιστικής κληρονομιάς και που θέτει στον τομέα του χωρικού σχεδιασμού, ιδιαίτερα αυτόν που αφορά τις πόλεις, ένα δύσκολο καθήκον σύζευξης, όταν τόσο η επαγγελματική όσο και η διοικητική παράδοση του τομέα δεν συνάδουν με κάτι τέτοιο.

Βιβλιογραφία

Biankini, F. (1994) “Remaking European cities: the role of cultural policies” in Parkinson M., Biankini, F. (ed) “Cultural policy and Urban regeneration” Manchester University Press

Arvanitaki, A. (1994) “Regional / Urban Planning and Culture” Conclusions of Workshop 2 at the Conference “Culture, building stone of Europe 2002”, Athens 3-5/6/1994

Delladetsima P. (1994) “Development rhetoric and the notion of City Culture in Europe” paper presented at the Conference “Culture, building stone of Europe 2002”/ Workshop 2 (see above)

Parkinson M., (1994) “Cultural policy and European cities: towards a European Union policy response” paper presented at the Conference “Culture, building stone of Europe 2002”/ Workshop 2 (see above)

Ghilardi, L. “Cultural planning and Cultural diversity”, Noema research and Planning Ltd, London

Ghilardi, L. (2005) “Culture at the centre: Cultural planning, a strategic approach to successful and sustainable community-based regeneration in Scotland”, Noema research and Planning Ltd, London

Gospodoni, A. (2003) “Urban waterfront redevelopment: the case of Greek cities” in “Culture and Regional economic development in Europe” University of Thessaly press, Volos

Kalogirou, N. (2003) “Public architecture and culture: the case of Thessaloniki as European City of Culture 1997” in “Culture and Regional economic development in Europe” University of Thessaly press, Volos

Skayannis, P. Stamboulis, Y. “Innovation in tourism, technology and institutions” in “Culture and Regional economic development in Europe” University of Thessaly press, Volos 2003

Lalenis, K (2005) «The legal tools for conservation and management of Built Heritage in Greece: reflections of the antagonism of Institutions», AESOP Conference, Vienna
Λαλένης, Κ Συνέδριο AESOP, Βιέννη

Palmer/Rae Associates (2004) “European Cities and Capitals of Culture” Study prepared for the European Commission

Mercouris, Sp. (1996) “Culture and the Cultural Capitals of Europe”, Thessaloniki

Paparis, A (2007)

Fischer, H. (2007)